

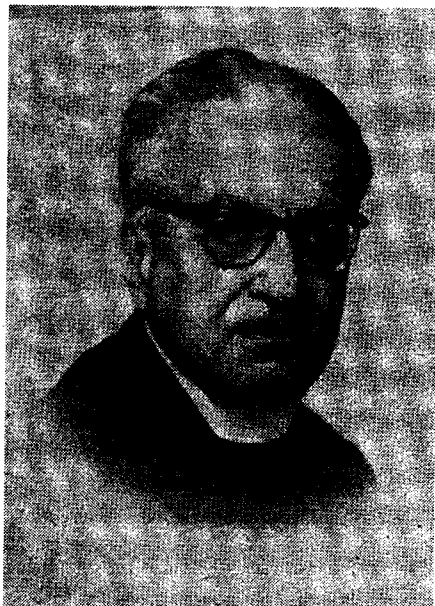
Kunigas istorikas iš Pajuosčio

Petras JUKNEVIČIUS

Prieš kiek laiko buvo publikuotas rašinys apie politiką Aleksandrą Meištavičių iš Pajuosčio dvaro (Tėvynė. 2009 12 05). Iš septynių A. Meištavičiaus vaikų labiausiai žinomu tapo priešpaskutinis sūnus Valerijonas.

Valerijonas Meištavičius (Walerian Meysztowicz) gimė Pajuosčio dvare 1893 m. Čia įgijo ir pradinį mokslą. 1907–1914 m. jis mokėsi Peterburgo imperatoriškajame licejuje. Prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą Vienoje Valerijonas studijavo žemės ūkį ir prekybą.

Prasidėjus karui V. Meištavičius buvo mobilizuotas į Rusijos armiją. Vėliau kovėsi dėl Lenkijos laisvės. Dėl to jo santykiai su nepriklausomos Lietuvos valdžia nebuvo geri. Atvykęs į Vilnių jis įstojo į kunigų seminariją. Baigęs mokslus ir 1924 m. įšventintas kunigu, ėjo bažnytinės pareigas Vilniuje, nuo 1932 m. buvo kanoninis patarėjas Lenkijos ambasadoje prie Šventojo Sosto. Romos teisės universitete įgijo ka-

nonų teisės daktaro laipsnį. 1937–1939 m. profesoriavo Vilniaus Stepono Batoro universitete, kur gavo teologijos daktaro laipsnį.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, o karas jį užklupo Vilniuje, per Kauną, Švediją, Angliją pasitraukė į Vatikaną, kur dirbo diplomatinėje tarnyboje. Gyvenda-

mas Vatikane pasišventė moksliniam darbui. Savo veikalams panaudojo Vatikano ir kitus archyvus.

Kunigas Valerijonas Meištavičius mirė 1982 m. gegužės 9 d. Vatikane.

Gyvendamas Vatikane jis inicijavo Lenkų istorijos instituto Romoje steigimą (1945), buvo jo vadovu, leido Lenkijos ir Lietuvos istorijos šaltinius, skaitė paskaitas. Redagavo žurnalą „Antemurale“. Parengė ir išleido keletą knygų: „Dobra Koscielne w Wielkim Księstwie Litewskim“ (1935), „La religion dans les constitutions des états modernes“ (1938), „Poszlo z dymem“ (1973), „La Pologne dans la chrétienté, coup d'oeil sur mille ans d'histoire (966–1966)“ (1966).

Mūsų krašto istorijai svarbi jo atsiminimų knyga „Pašnekesiai apie laikus ir žmones“ („Gawęndy o czasach i ludziach“), išleista net 4 kartus. Lietuviškai 2004 m. išleido „Aidų“ leidykla, vertė Rasa Drazdauskienė.

Šioje knygoje yra vertingų duomenų apie Pajuosčio dvarą, apie krašto dvarininkus, bet pagrindinė mintis, tai pokalbis apie Lietuvą, kurios jau niekada nebebus („Rozmowa o Litwie, „której już nigdy nie będzie“ (W. Meysztowicz).

V. Meištavičiaus Lietuva – tai Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės (LDK) atgarsiai, tebeaidėję dvaruose. XIX ir net XX a. I pusėje girdisi daug daugiau LDK aidų, nei mes leidžiame sau įsivaizduoti. Dvikalbės Lietuvos laikai – V. Meištavičiui „aukso amžius“. Aprašo jis ir to „aukso amžiaus“ griuvimą. Žinoma, autorius neišvengė idealizavimo, aprašydamas harmoniją tarp dvarininkų ir valstiečių. Anaipol ne visuose dvaruose ji buvo.

Negalime pamiršti ir to fakto, kad lietuvio, kaip nacionalinio subjekto, samprata tuo metu dar tik formavosi. Net vėliau žinomi lietuvių veikėjai, profesoriai broliai Biržiškos 1897 m. vykstant Rusijos imperijos gyventojų surašymui užsirašė skirtingai: vienas – lietuviu, kitas – žemaičiu, o trečias – kataliku. Panaši situacija buvo gamtininko Tado Ivanausko šeimoje: jis pats tapo „grynakrauju“ lietuviu, vienas jo brolis – lenku, o kitas – baltarusiu...

V. Meištavičiaus atsiminimai yra pilni įsitikinimo šiuo istoriniu Lie-

tuvos–Lenkijos Respublikos vaidmeniu. Jis ypač pabrėžia katalikišką jo pobūdį, suprasdamas krikščioniją kaip išskirtinai katalikišką, nes nuo Romos atskilusius stačiatikius jis atvirai vadina schizmatikais.

Pirmojoje knygos dalyje, pavadintoje „Išnyko kaip dūmas“ („Poszlo z dymem“) pasakojama apie dvarininkiją, ypač apie jos kilmingiausią ir daugiausia žemių valdantį elitą. Su šiuo luomu autorius jautėsi solidarus, jam artimas, jis skausmingai išgyvena šio luomo nužengimą nuo šimtmečius trukusios padėties visuomenės viršūnėje į egzotiškų praeities relikvų vaidmenį. Amžiais išlikusi visuomenės struktūra skendo į praeitį, „nyko kaip dūmas“. Nyko ir istorinė tos visuomenės aplinka – buvusi LDK.

Antrąją atsiminimų dalį autorius pavadino „Tai, kas nenyksta“ („To co trwafe“). Šioje dalyje jis pasakoja apie savo veiklą Bažnyčios laibui, tarsi trapijai pasaulio tikrovei priešpastatydamas amžinąją dvasinę tikrovę.

V. Meištavičius smerkė tiesioginę Vilniaus krašto įjungimą į Lenkijos sudėtį, į kurią, anot jo, „Kauno lietuviai“ atsakė nematyta neapykanta, ypač nukreipta prieš lenkų kalbą bei spaudą.

Nukelta į 16 psl.

Kunigas istorikas iš Pajuosčio

Atkelta iš 15 psl.

„Šiaudinės sienos“ arba demarkacinės linijos tarp Lietuvos ir Lenkijos nubrėžimą jis skaudžiai pergyveno, jausdamas tai kaip jo tėvynės padalijimą.

Savo dalyvavimą kare už Lenkijos nepriklausomybę jis suvokė ne tik kaip Lenkijos, bet ir Lietuvos gynimą. Į J. Dombrovskio suburtą 13-ąjį Vilniaus ulonų pulką jis žvelgia kaip į paskutinę LDK kariuomenę, sušauktą paskutiniu Lietuvos bajorų visuotiniu šaukimu. Jis surinko keliasdešimt karių, kurie, anot V. Meištavičiaus, buvo „pasiruošę tarnauti, kad neatiduotume mūsų krašto bolševikams, kad atstatytume Respubliką. [...] Jie visai nebuvo „ponaičiai“, o tik sodybų šlėkta ir valstiečiai“. Jo būrys iš Panevėžio apylinkių pasiekė Lydą, kur prisijungė prie Dombrovskio pulko, kuriame kovojo tie, „kuriems Liublino unija buvo ne mitas ar svajonė, o realus reikalas, už kurį kovota“.

O apie patį Valerijoną Meištavičių galima baigti Nobelio premijos laureato Česlovo Milošo žodžiais: „Buvo didinga figūra. Ponaitis iš Pajuostės dvaro prie Juostos ir Nevėžio, ulonas, kunigas, Stepono Batoro universiteto teologijos profesorius, diplomatas Vatikane, jis didžiavosi savo protėviais ir Didžiosios Kunigaikštystės didikai jam buvo „mes“: mes pastatėme, mes saugojome, mes gynėme, [...] sąmoningai atsisukdamas į praeitį, jis netgi monumentalus“.

Pastaba. Šis rašinys – 2009 m. lapkričio mėn. 28 d. konferencijoje „Lėvens ir Nevėžio krašto žmonės-2“ skaityto pranešimo santrauka.